

**BOĞAZKALE ARŞİVİNDEN DİNİ İÇERİKLİ
YENİ HİTİT TABLET PARÇALARI**
NEW HITTITE TABLET FRAGMENTS FROM
BOGAZKALE ARCHIVE WITH RELIGIOUS CONTENT

Gülgüney MASALCI ŞAHİN*
Özlem SİR GAVAZ**
Semra DALKILIÇ***

Makale Bilgisi

Başvuru: 16 Şubat 2023
Kabul: 24 Şubat 2023

Article Info

Received: February, 16, 2023
Accepted: February, 23, 2023

Öz

Çalışmada tanıtılacak tabletler, 1987 yılında Almanya'dan Türkiye'ye, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi¹'ne geri getirilen fragmanlardır. Hititçe tablet fragmanları çeşitli içeriklidir². Bu çalışmada, Bo 6497, Bo 6533, Bo 6551, Bo 6563, Bo 7811, Bo 7820, Bo 7822, Bo 7837, Bo 7843, Bo 7866, Bo 7867 ve Bo 7874 nolu tablet fragmanlarının transliterasyonu, tercümesi ve filolojik yorumu yapılarak literatüre kazandırılacaktır. Burada tanıtılacak olan 12 adet Hititçe fragman, dini içerikli olup farklı bayramları, ritüelleri ve kült seremonilerini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hititler, Boğazkale, çivi yazılı tabletler, din

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü; gulguney.masalci@bilecik.edu.tr; ORCID: 0000-0003-2692-874X; Ankara-Türkiye.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Hititoloji Anabilim Dalı; gavaz@ankara.edu.tr; ORCID: 0000-0001-6671-6691; Ankara-Türkiye.

*** Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı; semradalkilic@gmail.com; ORCID: 0000-0001-6677-6707; Ankara-Türkiye.

¹ Tabletlerin yayım izni ve yardımlarından dolayı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürü Yusuf Kıraç'a ve müzenin tablet seksiyonu çalışanlarına, ayrıca fotoğraf çekimlerindeki desteklerinden dolayı Ahmet Remzi Erdoğan'a en içten teşekkürlerimizi sunarız. Bu tabletler Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi bünyesinde yürütülen 2021-02.BŞEÜ.04-05 sayılı BAP Projesi kapsamında incelenmiştir. Ayrıca Ankara Üniversitesi bünyesinde yürütülen 21B0649002 Proje ID'li BAP projesi kapsamında tablet parçaları dijital ortama aktarılmıştır.

² Tabletlerin içerikleri için bk. https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/hetkonk_abfrageF.php

Abstract

Presented in this study is the analysis of the fragments that were returned to the Ankara Anatolian Civilizations Museum in 1987 from Germany. The transliteration and translation of the tablet fragments Bo 6497, Bo 6533, Bo 6551, Bo 6563, Bo 7811, Bo 7820, Bo 7822, Bo 7837, Bo 7843, Bo 7866, Bo 7867 and Bo 7874 will be given, a philological interpretation and a series description will be made. These fragments have religious content and include different festivals, rituals and cult ceremonies.

Keywords: *Hittites, Boğazkale, cuneiform tablets, religion*

Giriş

İnsanoğlu varoluşundan bu yana, anlamlandırmaya çalıştığı doğa güçlerine karşı korku, sığınma teslimiyet gibi duygular içinde olmuştur. Din kavramı, sözü edilen bu doğa güçleri ile insanın arasındaki ilişkiyi, inanç, ayin, kült ve davranışları kapsamaktadır.³

Bilindiği üzere çok tanrılı bir sistem olan Hitit dininin temeli, tanrıları memnun edip kızdırmayarak onların desteğini kazanmaktır. Tanrıların memnuniyeti ve kızgınlığının giderilmesi için belirli bir organizasyon içinde kurban sunma, bayram törenlerini gerçekleştirme çeşitli ritüelleri uygulama, tapınakların ve tapınak içindeki malzemenin bakımını yapma, kült envanteri tutma gibi pek çok sorumluluk bulunmaktadır.⁴ Hitit bayram törenleri incelendiğinde; genel itibari ile tüm bayramlarda rutin bir program akışı söz konusudur. Bayramlar eğlence, müzik, dans, akrobatik gösteriler, yarışlar ve tanrılara karşı gerçekleştirilen özel kült seremonileri ile tam bir festival havasında geçmektedir.⁵ Hititlerdeki bayram takvimi, doğanın uyanışı, toprağın verimi, ürün vermesi, ürünlerin toplanması, toprağın yağmura ve suya doyması, yıl boyunca alınan ürüne şükredilmesi gibi mevsimsel bir döngü içinde tekrarlanmaktadır. Fakat bir taraftan da kralın sefer öncesi tanrılara zafer dilekleri ile sefer dönüşü şükran ya da hezimetle sonuçlanmış bir yenilginin nedenleri ve de tanrıları yeterince memnun edememenin suçluluğu üzerine yapılan merasimleri de içerir. Tanrı ve tanrıçalar evrenin her yerinde gökte ve karada, yer altında, denizde ya da nehirlerde yaşarlar ve insanların onlar için inşa ettikleri tapınaklarda ikamet ederler.⁶

³ Ahmet Ünal, “Eski Anadolu ve Hitit Dinleri”, *Aktüel Arkeoloji*, S. 31, İstanbul 2013, s. 98.

⁴ Ali Dinçol, “Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi I*, Ankara 1982, s. 86; Esmâ Reyhan, “Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri”, *Turkish Studies*, 11/16, 2016, s. 93.

⁵ Ahmet Ünal, *Hititlerde ve Eski Anadolu Toplumlarında Din, Devlet, Halk ve Eğlence, Müzik, Dans, Spor, Akrobasi, Sirk ve Gladyatör Oyunları*, Ankara 2016b.

⁶ Daniel Schwemer, “Tanrılar Kültü, Büyü Ritüeli ve Ölülerin Bakımı”, *Hititler. Bir Anadolu İmparatorluğu*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), İstanbul 2013, s. 432.

Sümerce É.DINGIR^{LIM}, Hititçe *šiu-naš par-na-*, É*karimmi-*, É*karimna-* “tanrının evi” tanrılar için kült seremonilerinin⁷ gerçekleştirildiği kutsal mekânlardır. Hitit tapınaklarında din adamlarının yanı sıra birçok görevli de yaşamıştır. Ayrıca birer okul niteliği de taşıyan tapınakların kendilerine ait arazileri, depoları ve hayvan çiftlikleri bulunmakta⁸ ve sahip oldukları arazileri kendi ekonomileri için işlerken vergiden de muaf tutulmuşlardır.⁹ Hitit Devleti’nin en önemli resmî kurumlarından biri olan tapınaklarda kutlanan bayramların konu edildiği metinlerden tapınak komplekslerinin mimarileri ve merasimlerin gerçekleştiği mekânlar hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Hitit panteonu, Hitit devletinin tarihsel süreci içinde genişlemiş ve diğer kavimlerden pek çok tanrı ve tanrıça, tanrılar topluluğuna kazandırılmıştır.¹⁰ Öyle ki ülkelerinin tanrılarını “Hatti’nin bin tanrısı” olarak hitap etmişlerdir.¹¹

Hitit dinine dair bilgilerimizin büyük çoğunluğu başkent Hattuša’daki kraliyet arşivine dayanmaktadır. Boğazkale kraliyet arşivinin büyük bir bölümünü dini içerikli metinler oluşturmaktadır. Bu çalışmada tanıtılacak Hititçe tablet parçaları da dini içerikli olup, ilk kez tarafımızdan yayına hazırlanmıştır. Tanıtacağımız fragmanların bazıları çok küçük ve kırık olduğu için tercümeleri çok anlaşılır olmamaktadır. Ancak tabletlerde geçen önemli kelime ve ifadeler, filolojik yorumlar kısmında ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Önemli görülen kelimelerin daha iyi anlaşılması için de farklı metin yerlerinden örnekler verilmiştir.

Bayram Törenlerine Ait Fragmanlar

1) Bo 6497 (CTH 670.2539)

Envanter Numarası: Bo 6497

Tablet Ölçüleri: 4.2 x 5.3 x 1.3

Tablet Rengi: Açık Kahverengi

⁷ Ahmet Ünal, *Multilinguales Handwörterbuch des Hethitischen/A Concise Multilingual Hittite Dictionary Hititçe/Çok Dilli El Sözlüğü*, Hamburg 2007, s. 315; Meltem Doğan Alparslan, “Hitit Dini ve Tanrıları”, *Hititolojiye Giriş*, M. Alparslan (ed.), İstanbul 2009, s. 125.

⁸ Jürgen Seeher, “Hitit Mimarlığı”, *Hititler. Bir Anadolu İmparatorluğu*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), İstanbul 2013, s. 321.

⁹ Esmâ Reyhan, “Hititlerde Toprak Tahsisi”, *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, (Çorum, 16-22 Eylül 1996), Ankara 1998, s. 487.

¹⁰ Volkert Haas, “Die hethitische Religion”, *Die Hethiter und Ihr Reich: Das Volk der 1000 Götter*, Bonn, Stuttgart 2002, s. 103-104.

¹¹ Stefano de Martino, “Din ve Mitoloji”, *Hititler. Bir Anadolu İmparatorluğu*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), İstanbul 2013, s. 203.

Transliterasyon

- x+1 É.GAL *te-ez-zi*
 2']^{URU} *Zi-ip-pa-la-an-da*
 3']x *ú-da-an-du*
 4']x *ma-aš-ša-an* ^{GIŠ}BANŞUR-*i*
 5']-*ta ta-an LUGAL-i*
 6' *ap-pa-an-zi*

-
- 7' ^{LÚ}ME-]ŠE-DI ^{LÚ}MEŠ ^{URU}A-nu-nu-um-ni-eš
 8'] *ku-u-wa-an-zi tar-kum-mi-an-zi*
 9' L]UGAL-*i hi-in-kán-t[a*

Tercüme

- x+1 Saray (oğlanları) söyler:
 2' Zippalanda Kenti('nden?)
 3' getirsinler.
 4' ve onu masa(ya)
 5' ve onu Kral
 6' tutarlar.

-
- 7' Saray [Muhafızı] Anunuwa Kenti Adamları
 8']öperler (ve) söylerler.
 9' k]ral reverans yap[ar?.

Filolojik Yorum

2' ^{URU} *Zi-ip-pa-la-an-da*: Yukarıda transliterasyon ve tercümesini verdiğimiz Bo 6497 nolu metinde Zippalanda'da kutlanan bir bayram merasimi mi konu edilmektedir, yoksa Zippalanda'dan getirilen bir nesne ile yapılan bir ritüel mi söz konusudur metin çok kırık olduğu için net anlaşılmamaktadır. Hititçe metinlerde önemli bir kült yerleşimi olarak karşımıza çıkan Zippalanda Kenti'nin lokalizasyonuna yönelik birçok öneri bulunmaktadır.¹² Fakat şehrin kesin özdeşliği henüz sağlanamamıştır. Son yıllarda Uşaklı Höyük'de yürütülen çalışmalar Zippalanda= Uşaklı Höyük

¹² Giuseppe del Monte-Johann Tischler, *RGTC* 6, 1978, s. 505 vd.; del Monte, *RGTC* 6/2, 1992, s. 196 vd.; Maciej Popko, *Zippalanda. Ein Kultzentrum im hethitischen Kleinasien*, Heidelberg 1994; Oliver Gurney, "The Hittite Names of Kerkenes Dağ and Kuşaklı Höyük", *Anatolian Studies*, 45, 1995, s. 69-71; Ronald L. Gorny, "Zippalanda and Ankuwa: The Geography of Central Anatolia in the Second Millennium B. C. Reviewed Work(s): Zippalanda: Ein Kultzentrum im Hethitischen Kleinasien by Maciej Popko", *Journal of the American Oriental Society*, 117, 3, 1997, s. 549-557; Massimo Forlanini, "The Central Provinces of Hatti: an Updating", *Eothen*, 16, 2008, s. 153 vd.

eşitliğine dair önemli katkılar sunmaktadır.¹³ Zippalanda'nın Fırtına Tanrısı (^{DU} ^{URU} *Zi-ip-la-an-da*), III Hattuşili dönemdeki devlet panteonunda, Zippalanda'nın hava tanrısı ve neme bağımlı ana tanrıların oğlu olarak kabul edilir.¹⁴ Zippalanda Şehri Fırtına Tanrısı'nın kült merkezi ise metinlerde sıklıkla Zippalanda Şehri ile anılan Daha Dağı'dır.¹⁵

Zippalanda kenti, hem kralın kült gezileri sırasında ziyaret edilen kralın uğrak noktalarından biri hem de bizzat bayramların kutlandığı kutsal kentlerden biri olarak Hitit dini törenlerinde önemli rol oynamaktadır. Zippalanda Kenti'nden gelen birçok görevlinin başkent Hattuşa'da kutlanan merasimlere katıldıkları ve Zippalanda'dan gelen kutsal nesnelerin törenlerde kült amaçlı kullanıldıkları bilinmektedir. AN.TAH.ŞUM Bayramını konu alan KBo 10.20 I 30-31'de "*Zippalanda Şehri Fırtına Tanrısı'nın harşi kabını getirirler*" ifadesi yer almaktadır.¹⁶ Yine KBo 30.155 ay. VI nolu metinde de Zippalanda Kenti'nden Ankuwa'ya kutsal ^{KUŞ}*kurša* nesnesinin taşındığı kaydedilmiştir: "(2') ve ^{KUŞ}*kurša* (3') güney yolu ile gider. (4') ve o Zippalanda'dan (5') Ankuwa'ya varır."¹⁷ Bu örnekler ve açıklamalar doğrultusunda, burada tanıttığımız Bo 6497 nolu bayram metninde de muhtemelen Zippalanda kentinden bayram kutlamaları için getirilen bir nesne söz konusudur.

7' ^{LÜ}**ME-]ŞE-DI** : "Koruma görevlisi, muhafız askeri"¹⁸

AN.TAH.ŞUM bayramını konu alan bir metinde ^{LÜ}**MEŞEDI**'ler bayram kutlamaları sırasında tapınağın dışında ve içinde görev almaktadır:

KUB 11.23¹⁹

¹³ Stefania Mazzoni, Anacleto D'Agostino, Valentina Orsi, "Survey of the archaeological landscape of Uşaklı/Kuşaklı Höyük (Yozgat)", *Anatolica*, 36, 2010, s. 111-163; Stefania Mazzoni-Franca Pecchioli Daddi (ed.), *The Uşaklı Höyük Survey Project (2008-2012). A Final Report*, (StudAs 10) Firenze 2015.

¹⁴ Popko, *Zippalanda*, s. 32 vd.

¹⁵ IBoT 4.92 (Dupl. KUB 41.29) (Popko, *Zippalanda*, s. 214 vd.). Ayrıca Daha Dağı'nın geçtiği metin yerleri ve lokalizasyon teklifleri için bk. Del Monte-Tischler, *RGTC* 6, 1978, s. 374 vd.; Geoffrey D. Summers-Françoise Summers, "The Kale at Kerkenes Dağ: An Iron Age Capital in Central Anatolia", *Cities and Citadels in Turkey: From the Iron Age to the Seljuks*, Scott Redford and Nina Ergin (ed.), *Ancient Near Eastern Studies*, Supplement 40, Leuven 2013, s. 137-159; Mazzoni vd., *Anatolica*, 36, 2010, 111 vd.; Gorny, "Çaltepe- Daha and the İSTAR luliya", *Fs Ünal*, S. Erkut- Ö. Sir Gavaz (ed.), 2016, s. 245-265.

¹⁶ Sedat Alp, *Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels. Kultanlagen im Lichte der Keilschrifttexte. Neue Deutungen*, Ankara 1983, s. 138-39.

¹⁷ Popko, *Zippalanda*, s. 310-311.

¹⁸ Ünal, 2007, s. 446; Franca Pecchioli Daddi, *Mestieri Professioni E Dignità Nell'Anatolia Ittita*, Roma 1982, s. 135 vd.

¹⁹ Enrico Badali, *Strumenti musicali, musici e musica nella celebrazione delle feste ittite*, *THeth* 14/1, Heidelberg 1991, s. 71.

- 17 LÚ.MEŞ *ME-ŞE-DI-kán* DUMU^{MEŞ} É.GA[L^L *pa-ra-a pa-an zi na-at*]
 18 ÉKILAM-*ni an-da* ZAG-*za-x*[
 19 ti-an-zi LÚALAM.ZU₉ [*me-ma-i*]

- 17 Saray Muhafızları, saray oğlanları [giderler ve onlar]
 18 kapı yapısında sağda [
 19 dururlar. ALAM.ZU₉ görevlisi [söyler].

Başka bir metinde ise LÚMEŞEDI'ler yine saray oğlanları ile birlikte tapınağın içinde hazır bulunurlar:

- KUB 27.69 V²⁰
 6 *na-aš-ta* DUMU.É.GAL^{HI.A}
 7 LÚ.MEŞ *ME-ŞE-DI an-da*
 8 *ú-wa-an-zi nu-za-kán*
 9 A-NA MUNUS.LUGAL *me-na-ah-ha-an-da*
 10 ZAG-*za A-ŞAR-ŞU-NU*
 14 *ap-pa-an-zi*

- 6 sonra saray oğlanları
 7 saray muhafızları içeri
 8 gelirler. Ve
 9 Kraliçe'nin karşısında
 10 sağda yerlerini
 11 alırlar.

KUB 11.21 I 8'-10' satırları arasında LÚMEŞEDI LÚALAM.ZU₉ görevlisine bir kap şarap bildirmiş (muhtemelen kral için istemiş) ve ALAM.ZU₉ görevlisi de şarabı vermiştir: “(8') Baş MEŞEDI haber veri[r]. (9') LÚALAM.ZU₉'ya (10') *harši* kabı ile şarap veri[r].”. KUB 20.19+KUB 51.87 IV'de Kral ve Kraliçe'nin tanrıları içme seremonisi sırasında LÚMEŞEDI'lerin de merasim mızraklarını aldıkları kaydedilmiştir: “GİŞŞUKUR^{HI.A} LÚ.MEŞ *ME-ŞE-DI* [*d*]a-an-zi “*Saray muhafızları merasim mızraklar(ını) [a]lırlar.*” Muhtemelen Bo 6497 öpülen nesne merasim mızrağıdır. Elbette kralın bizzat yürüttüğü ve iştirak ettiği bayram merasimlerinde saray muhafızlarının koruma amaçlı yerlerini almaları çok olağan bir eylemdir. Fakat yukarıda örneklerini verdiğimiz gibi, saray muhafızlarının varlığı ve üstlendikleri kültürel görevler, merasimin

²⁰ Jörg Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion des hattischen Kultschicht (StBoT 37)*, Wiesbaden, s. 530-531.

uygulanmasında da etkin rol oynayan görevliler olarak sadece koruyucu bir görev üstlenmediklerini göstermektedir.

LÚ^{MEŠ} URU^{ANUNUMNIEŠ} : URU^{ANUNUWA}: “Anunuwa kenti”. Hatti kökenli olduğu düşünülen kentlerden biri olarak erkeklerden oluşan korosu çeşitli törenlerde icra gerçekleştirmektedir.²¹

Burada tanıttığımız Bo 6497 de geçtiği gibi aynı şekilde KBo 13.195,4 ve KBo 22.220,4’ de URU^{A-nu-nu-um-ni-eš} olarak geçmektedir²². Muhtemelen *Anunuwa* kenti adamları da bayramlar sırasında Hattice şarkılar söyleyerek tören iştirakçileri arasında yer alıyordu.²³

2) Bo 6533 (CTH 670.2540)

Envanter Numarası: Bo 6533

Tablet Ölçüleri: 3.6 x 3.6 x 1.1

Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon

x+1 EG[IR

2’ nu MUNUS.ME[Š

3’ SİR^{RU} a-ú-x[²⁴

4’ ta-ha-na-aš-š[a’

5’ nu ku-it-ma-a[n

6’ I-NA É [

7’ URU^{Wa-ar}[

Tercüme

x+1 tek[rar

2’ ve kadınl[ar

3’ şarkı söyler: a-ú[

4’ tahanaš[

5’ ve herhangi[bir

²¹ Bk. Gülgüney Masalçı Şahin, “Hititçe Metinlerde Geçen Bazı Yerel Şarkıcılar Üzerine”, *Archivum Anatolicum*, 13/1, 2019, s. 87- 89.

²² del Monte-Tischler, *RGTC* 6, 1978, s. 24; Ayrıca Kültepe metinlerinde şehir Anunu olarak kaydedilmiştir. Bk. Khaled Nashef, *RGTC* 4, Wiesbaden 1991, s. 11.

²³ KBo 10.24 VI 4’-5’inci satırlarda (Jörg Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion des hattischen Kultschicht StBoT* 37, Wiesbaden, s. 478) KBo 22.220 4. satırda (Detlev Groddek, *Hethitische Texte in Transkription: KBo* 22, Wiesbaden 2008, s. 213) Hattice şarkı söyledikleri görülmektedir.

²⁴ Bk. Oğuz Soysal, *HWHT*, Leiden, Boston 2004, s. 397; Fuscagni, *HPMM*6, Wiesbaden 2007, s. 182: 3’ ... a- ú- ‘x’(-)[

6' evden [
7' War[]' kenti [

Filolojik Yorum

3'... a- ú-x[

Bir kadın grubunun şarkı söylediğini ifade eden cümleden sonra gelen bu sözcük ve 4'üncü satırda yer alan *ta-ha-na-aš-š*[a²⁵ sözcükleri Hititçe dışında bir dilde söylenen bir şarkı ya da ilahinin sözleri olmalıdır. Soysal'ın Hattice sözcük dağarcığı üzerine yaptığı çalışmasında *a-ú-* ile başlayan Hattice sözcükler²⁶ dikkat çekmekte olup burada ifade edilen sözlerin de Hattice olduğunu düşündürmektedir.

7' URU **Wa-ar**: Hititçe metinlerde *war-* şeklinde başlayan pek çok kent söz konusudur.²⁷ Eldeki sınırlı veride MUNUS^{MEŠ} kadınlar ve şarkı söylemek fiili SİR geçmesi, şarkıcı kadınlar listesinde (HT 2, KBo 2.31²⁸) yer alan V 28'deki 3^{MUNUS} SİR *Wa-ar-hu-an-za-na*'yı çağrıştırmaktadır. Yine de kesin bir kaniya varmak zordur.

3) Bo 6551 (CTH 670.2541)

Envanter Numarası: Bo 6551

Tablet Ölçüleri: 3.7 x 4.3 x 1.8

Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon

x+1^{GIŠ}]BANŠUR[?] -ya

2' *par-ši-ya-an-zi*

3' [LÚ^M]EŠ^{GIŠ}BANŠUR-ya

4' *RI-QUM*[?]-ya

5' *ti-an-zi*

Tercüme

x+1 m]asa

2'bölerler.

3'Masa [adam]ları

4'boş

²⁵ Soysal, *HWHT*, s. 728; Fuscagni, *HPMM* 6, s. 182.

²⁶ Soysal, *HWHT*, s. 397.

²⁷ Bk. del Monte-Tischler, *RGTC* 6, 1978, s. 475-476

²⁸ G. Giorgadze, "Chettskie spiski ženščin (The Hittite Lists of Woman /HT 2 + KBo 1131, KBo X 10/)", *Drevnjaja Anatolija*, 1985, s. 209-227.

5' geçerler

Filolojik Yorum

1' GIŠBANŠUR = GIŠpāpu “masa, sofrâ”²⁹

KUB 1.17 I 14'-16'da hem masa hem de masa adamları birlikte art arda geçmektedir. Bo 6551 3'ü [LÚ^M]EŠ GIŠBANŠUR şeklinde tamamladığımızda aşağıdaki metin yeri ile büyük bir benzerlik göstermektedir:

KUB 1.17 I³⁰

14 LÚ^{MEŠ} GIŠBANŠU[R-ká]n [...] A-NA LUGAL NINDA.KUR₄.RA^{HIA}

15 da-an-zi na-aš-š[a-an] EGIR-pa ŠA LUGAL

16 GIŠBANŠUR-i ti-an-zi.....

14 Masa adamları [...] kraldan kalın ekmekleri

15 alırlar ve kralın arkasından

16 masaya geçerler.....

Özellikle büyü ritüellerinde en çok kullanılan ahşap malzemelerden biri olan “masa ve masa vasıtasıyla yapılan sunular” tanrılarla iletişim kurmanın en önemli yöntemlerinden biridir. Ayrıca masaların üzerine bırakılan sunuların çoğu zaman ritüele ve tanrıya göre değişiklik gösterdiği gözlenmektedir.³¹

4' RI-QU(M)³² : Hit. šannapili-/šannapila- “boş”³³

KBo 30.14 (CTH 627)³⁴

öy. I

12' [LÚ¹]SAGI.A iš-ka'-ru-uh [KÜ.SI₂₂]

13' [RI¹-IQ-[QÍ¹] še-er e-ep-z[i]

12-13' 'Saki [altından] boş iškuruh kabı üzerine tutar.

²⁹ Johannes Friedrich, *Hethitisches Wörterbuch*, 1952, s. 158, 266; Ünal, 2007, s. 85, 511.

³⁰ Badalı, *Strumenti musicali*, s. 12. Ayrıca benzer bir başka metin olan KUB 41.35 öy. II 4'-11' için bk. H. Roszkowska-Mutschler, *Hethitische Texte in Transkription*, KBo 45, (DBH 16) Dresden 2005, s. 145.

³¹ Sevgül Çilingir Cesur, *Hititlerde Ritüel ve Büyü*, İstanbul 2020, s. 274.

³² Sözcük daha çok CTH 627 KILAM bayramında geçmiştir.

³³ Christel Rüster-Erich Neu, *Hethitischen Zeichenlexikon: Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, Wiesbaden 1989, s. 367; Ünal, 2007, s. 599.

³⁴ HFR-Team, hethiter.net/: HFR-Basiscorpus KBo 30.14 (2021-12-31).

4) Bo 6563 (CTH 670.2544)

Envanter Numarası: Bo 6563

Tablet Ölçüleri: 4 x 3.3 x 0.6

Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon

x+1 n]u-wa-za-kán ku-i[t

2' na-iš-ši x-ut-x[

3' pa-ra-a x- x- x [

4' nu-kán ^{MUNUS}ŠU.GI[5' ^{GIŠ}la-ah-hur-nu-uz-z[i

6' na-aš DUMU.É.GAL [

7' ma-a-an-ši ha-tu-[

8' ma-a-an-wa-ra-aš-kán [

9']x DINGIR.MEŠ ar'²[**Tercüme**

x+1 v]e bizzat ki[m

2' ve ona [

3' ileri [

4' ve yaşlı/büyücü kadın[

5' ağaç yapraklar[1

6' ve o saray oğlanı [

7' eğer ona [

8' eğer o [

9' tanrılar [

Filolojik Yorum

5' ^{GIŠ}lahhurnuzi: “ağaç yaprakları, yeşillik”.³⁵ KUB 32.123 öy. II 12'de ^{GIŠ}alanza(n)- yani defne ağacından ve onun lahhurnuzzi-'sinden yapılmış taçlardan bahsedilmektedir.³⁶

Carruba bu kelimenin dal, filiz ya da çiçekli sap anlamlarına gelebileceğini belirtmiştir.³⁷ Defne ağacı dışında metinlerde, ^{GIŠ}karšani-, ^{GIŠ}HAS.ŞUR.KUR.RA “kayısı ağacı”, ^{GIŠ}PÉŠ “İncir ağacı” ve ^{GIŠ}harau-

³⁵ Ünal, 2007, s. 389; ayrıca “meyve” anlamına geldiği ile ilgili olarak bk. Friedrich, *HW* 1966, s. 22.

³⁶ KUB 32.123 öy. II 12' VI KI-I-LI-LU-ya ^{GIŠ}a-la-an-za-na-aš la-ah-hur-nu-uz-z[i-ya-aš]

³⁷ O. Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wisurijanıza*, (StBoT 2) Wiesbaden 1966, s. 21 vd.

“kavak ağacı” ile birlikte geçtiği de tespit edilmiştir. Ağaç olmayan bitkilerle metinlerde geçmemesi ve taç yapılıyor olmasından ötürü “dal” veya “çiçekli sap” anlamı daha uygun bulunmuştur.³⁸ Muhtemelen burada yaşlı kadın tarafından yürütülen bir ritüelde kırık olduğu için bilinmeyen bir ağacın *lahhurnuzzi-* ‘siyle yapılan bir ayin söz konusudur.

5) Bo 7820 (CTH 670.2755)

Envanter Numarası: Bo 7820

Tablet Ölçüleri: 39x33x16 mm

Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon

x+1 n]u DINGIR [x
 2']-ša-ri I-N[A
 3']x DINGIR^{LIM} I TÚG.GA[L?
 4'DUMU.MEŠ] É.GAL pí-eš-ká[n-zi

5'] KAŠ SILA₄ [

6' a]h[?] -ha-a[n-zi?

7'] x

Tercüme:

x+1] ve tanrı [

2'].... d[e

3'] Tanrı(ya) 1 büyük[?] elbise [

4' saray] oğlanları verirle[r

5']....kuzu [

6'] kutlar[lar

6) Bo 7866 (CTH 670.2759)

Envanter Numarası: Bo 7866

Tablet Ölçüleri: 79x32x11 mm

Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon

x+1' ^{URU}N]e-ri-i[k
 2']GEŠTIN [
 3' k]u-en [

³⁸ Hayri Ertem, *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası*, Ankara 1974, s. 78.

4'] *pi-e-da-an-z[i*
 5']-x-am-ma *hal-zi-ia* [
 6']-zi^{LÚ}SANGA LÚ^D[IM[?]

7']-an-na *ú-da-i-*[
 8' z]i GIŠ^DINANNA GA[L

9']x *e-ku-zi* GIŠ[?] [
 10' GI]Š^DINANNA GA[L[?]

11']-zi GIŠ^D[INANNA

12' z]i GIŠ^D[INANNA

13']*ši-pa-an-*[ti[?]

14']^{HLA}UŠ [
 15' *h]a-ni-i[š[?]*
 16'] *iz[?]-z[i*

Tercüme

x+1 N] erik kenti[

2'] şarap [
 3'] x

4'] verirler[

5'] ve bağırır. [
 6'] rahip, [Fırtına] Tanrısı'nın adamı [
 7'] getirir. [
 8'] Tanrıça INANNA'nın bü[yük] müzik aleti (büyük lir) [
 9'] içer. [
 10'] Tanrıça INANNA'nın bü[yük] müzik aleti (büyük lir) [
 11'] Tanrıça [INANNA]'nın müzik aleti(büyük lir) [
 12'] Tanrıça [INANNA]'nın müzik aleti (büyük lir) [
 13'] sun[ar.

Filolojik Yorum

1' ^{URU}N]e-ri-i[k³⁹ : Hititlerin en önemli kült merkezlerinden biri olan Nerik'in lokalizasyonuna dair birçok görüş bulunmaktadır.⁴⁰ Dinçol ve Yakar'a göre Nerik Kenti, Kızılırmak Nehri yakınlarında, sık iskân görmüş bir yerde, dağlık ve engebeli bir arazide yer almalıdır. Zira Nerik, II. Murşili'nin seferleri sırasında Hitit ordusunun ulaşamadığı bir noktadır. Bu sebeple Nerik'in Boyabat-Durağan-Vezirköprü hattının kuzeyinde aranması gerektiğini ifade etmişlerdir.⁴¹ Ayrıca KUB 36.89 nolu metinden yola çıkarak Vezirköprü'nün kuzeyinde bulunan Oymaağaç Höyük'ün Nerik olabileceğine işaret etmişlerdir:

KUB 36.89 ay.⁴²

12 ^{ID}Ma-ra-aš-ša-an-ta-aš-wa an-na-al-la-za i-pa-at-tar-ma-ya-an a-ar-ša-aš

13 ^{DU}aš-ma-wa-ra-an wa-ah-nu-ut nu-wa-ra-an ^{DU}TU-i DINGIR^{LIM}-an ar-ša-nu-ut ^{URU}Ne-ri-ik-ki-wa-ra-an

14 ma-an-ni-in-ku-wa-an ar-ša-nu-ut

12 Maraşanta Nehri geçmişte başka akıyordu.

13 Fakat Fırtına Tanrısı onu döndürdü ve onu Güneş Tanrısı'na doğru akıttı. Ve onu Nerik Şehri'ne

14 yakın akıttı.

Bu metin yerinden yola çıkarak Güterbock, Kızılırmak'ın Kargı yakınında keskin bir dönüş yaparak yatak değiştirdiğine dikkat çekmiş ve Nerik Kenti'nin bu bölgede aranmasına işaret etmiştir.⁴³ Diğer taraftan R. Czichon tarafından 2005 yılından itibaren bölgede yürütülen arkeolojik çalışmalar neticesinde Nerik= Oymaağaç eşitliği⁴⁴ artık birçok araştırmacı tarafından net olarak kabul görmektedir. Nerik Şehri Fırtına Tanrısı'nın kültü Hitit dininde

³⁹ del Monte-Tischler, *RGTC* 6, 1978, s. 286 vd.; del Monte, *RGTC* 6/2, 1992, s. 113 vd.

⁴⁰ Özlem Sir Gavaz, *Hitit Krallarının Kült Gezileri, Ayinler, Ziyaret Merkezleri, Yollar ve Lokalizasyonla İlgili Yeni Gözlemler*, Çorum 2012, s. 164 vd.

⁴¹ Ali M. Dinçol-Jak Yakar, "Nerik Şehrinin Yeri Hakkında/The Theories on the Localization of Nerik", *Belleten*, 38, 1974, s. 567.

⁴² Ahmet Ünal, *Ḫattušili III. Teil 1: Ḫattušili bis zu seiner Thronbesteigung*, Heidelberg 1974, s. 202 vd.; Volkert Haas, *Der Kult von Nerik. Ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte*, Roma 1970, s. 152 vd.; Hans Gustav Güterbock, "The North-Central Area of Hittite Anatolia", *JNES*, 20, 1961, s. 92 vd.; Dinçol-Yakar, 1974, s. 565.

⁴³ Güterbock, 1961, s. 93.

⁴⁴ R. M. Czichon, "Zur Lage von Nerik ", *VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Ankara 2010, s. 157-162; R. M. Czichon, "Oymaağaç Höyük/Nerik (?)", *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), 2013, s. 298-310.

önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Orta Hitit Dönemine tarihlenen Hitit Kralı Arnuwanda ve kraliçe Ašmunikal'ın Kaška saldırılarından kurtulmak için tanrılara yakarışlarını konu alan KUB 17.2, KUB 23.115 nolu metinler Nerik'in Fırtına Tanrısı'nın kültünün önemini göstermektedir.⁴⁵ Burada tanıttığımız Bo 7866 nolu metin muhtemelen Nerik'de kutlanan bir bayram metnini konu almaktadır.

8' GIŞ DİNANNA: Telli bir müzik aleti olduğu düşünülen Tanrıça INANNA'nın tahtası olarak adlandırılmış bu çalgının büyük ve küçük versiyonları da kaydedilmiştir.⁴⁶ Hitit dönemine ait arkeolojik vesikalarda tasvir edilen lirlerin bazılarının Tanrıça Istar/Inanna'nın atribütü olan aslan başı ile süslenmiş olmasından dolayı, bu çalgı çoğu araştırmacı tarafından lir ile eşitlenmiştir.⁴⁷ Bayramlar sırasında, Tanrılar onuruna içilirken ve kurban töreni sırasında, ölü ritüellerinde, çağırma ritüellerinde ve tahta çıkma seremonilerinde bu müzik aletlerinin seslendirilmiş olduğu sıkça metinlere yansır. Bazı bayram metinlerinde ise bu aletin susturulduğuna dair kayıtlar mevcuttur. KI.LAM bayramı sırasında Kralın ekmek parçalama ritüeli sırasında lirler susar:

KBo 30.154 I ⁴⁸

- 1 LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša GUB-aš
- 2 a-ku-an-zi GIŞ DİNANNA.GAL LÚh [a-]
- 3 LÚ.MEŠ SAGI.A GAL^{HLA} pé-e-da-[an-zi]
- 4 GIŞ <D>İNANNA^{HLA} ka-ri-nu-an-zi L[UGAL]
- 5 pár-ši-ia

- 1 Kral ve kraliçe ayakta
- 2 içerler. Büyük liri *h(aliiari?)* adamları (çalar)
- 3 Sakiler kadehleri götürür[ler]
- 4 lirler susarlar. K[ral]
- 5 parçalar.

⁴⁵ Einar Von Schuler, *Die Kaškäer. Ein Beitrag zur Ethnographie des alten Kleinasien*, Berlin 1965, s. 156; Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu, Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*, İstanbul 2000, s. 72 vd.

⁴⁶ Stefano de Martino, "Il Lessico Musicale Ittita II GIŞ D INANNA= cetra", *Orient Antiquus*, Vol. 26 Fas. 3-4, Roma, 1987, s. 171-185.

⁴⁷ Monika Schuol, *Hethitische Kultmusik: eine Untersuchung der Instrumental- und Vokalmusik anhand hethitischer Ritualtexte und von archäologischen Zeugnissen. Orient-Archäologie 14*, Rahden/Westf. 2004, s. 97 vd; Gülgüney Masalci Şahin, *Hititlerde Müzik, Müzik Aletleri ve Müzisyenler*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2020, s. 100-123.

⁴⁸ Schuol, 2004, s. 34; Masalci Şahin, 2020, s. 106.

Bo 7866 9' da aletin “*ekuzi*” fiili ile geçmesi bir içme seremonisine işaret etmektedir. Birçok bayram sırasında gerçekleştirilen özel ritüellerden biri olan “tanrıyı içme” tanrıyla bütünleşme, bir olma, tek vücut olma anlamına gelmekte dolayısıyla kral, kutsala bu özel seremoniyle ulaşmaktadır. Bizim burada tanıttığımız fragman çok kırık olduğu için yapılan seremoninin ayrıntıları ya da hangi tanrının onuruna içildiği anlaşılmamaktadır. Ama muhtemelen bu seremoni Nerik’in Fırtına Tanrısı’nın şerefine yapılıyor olmalıdır. Lirlerin eşliğinde tanrı içme seremonisine örnek birçok metin bulunmaktadır. Örnek bir metin yeri şöyledir:

KBo 20.14⁴⁹

6' [LUGAL]-uš MUNUS.LUGA[L-aš-ša ^DZa-i-ú-u]n a-ku-an-zi
 NIN.DINGIR-ša e-ku-zi
 7' [LÚ.] ^{MEŠ}hal-li-re-eš SİR^{RU} ...[-i NIN.DINGIR-ia GAL ^{H1-A} GIŠ
 DINANNA^{H1-A}]
 8' [h]a-az-zi-an-z[i a-ar-ga-mi] wa-al-ḫa-an-zi[...]

6' [Kral] ve krali[çe tanrı *Zaiun*]a'yı içerler. NIN.DINGIR de içer.
 7' *halliari* adamları şarkı söyler. [.. NIN.DINGIR GAL kaplarını lirleri]
 8' [ç]ala[r *arkammi*'ye] vururlar [...]

7) Bo 7874 (CTH 670.2760)
 Envanter Numarası: Bo 7874
 Tablet Ölçüleri: 41x34x25 mm
 Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon**öy.**

x+1 nu a-ku-w[a
 2' LÚ^{LÚ}NAR [SİR^{RU}
 3' NINDA^{NINDA}ta-k[ar[?]-mu-un

4' ^DU-aš [
 5' NINDA^{NINDA}ta-[kar-mu-un
 6' LÚ^{LÚ}MUHALDIM[
 7' NIN]DA x

ay.

x+1' nu ḫa-a[n

⁴⁹ Erich Neu, *Althethitische Ritualtexte im Umschrift*, (StBoT 25) Wiesbaden 1980, s. 88.

2' *ša-pár*⁵⁰ []
 3' *nu* DUMU.É.[GAL
 4' *me-ma-an* []

5' *ka-a-ša*
 6' *ku-u-un-n[a*
 7' *nu-za an-[*
 8' *nu- x [*

Tercüme

öy.

x+1 ve içe[r

2' şarkıcı[

3' ekmek [

4' Fırtına Tanrısı [

5' Ekmek[

6' aşçı [

7' Ek]mek

ay.

x+1 ve [

2' *šapár*[

3' ve saray oğlanı[

4' söyler [

5' İşte [

6' sağda [

7' ve bizzat [

8' ve [

Filolojik Yorum

öy. 3', 5' NINDA *ta-*[olarak geçen ekmek türü *tawaral-* ya da *takarmu-* olabilir. Bayram törenlerinde sıkça geçen *takarmu-* ekmeği, Takarmuha şehri ile ilişkilendirilmiş⁵¹ ve LÚNAR şarkıcının da olduğu törenlerde müzik eşliğinde tanrıya sunulduğu bilinmektedir.⁵²

⁵⁰ Krş. *šappara-/šapara-/šappari-/šiparati-*: bele bağlanan bir giysi veya takı; bir elbise veya bıçak?; Ünal, 2007, s. 603.

⁵¹ Harry A. Hoffner, *Alimenta Hethaeorum. Food Production in Hittite Asia Minor*, New Haven 1974, s. 185.

⁵² Güngör Karauğuz, *Hititler Dönemi'nde Anadolu'da Ekmek*, İstanbul 2006, s. 56, d.n. 340.

ay. 2' *šapár*[: Anlamı bilinmemektedir. Aynı şekilde KBo 13.138 5''te geçmektedir.⁵³

8) Bo 7837 (628.Tf07.G) *hišuwu* bayramı

Envanter Numarası: Bo 7837

Tablet Ölçüleri: 84x88x34 mm

Tablet Rengi: Açık Kiremit Rengi

Transliterasyon

I.Sütun

x+1'	n]a-a[n	
2']x zi-iz-z[u ² -hi ²	
3'] É.DINGIR ^{LIM} [
4'] pa-a-an-zi	[
5']x ar- <i>ha</i> da-an-zi[
6'	ku-i-e]-eš-ma-aš ku-i-e-eš kar-pa-an-[zi ²	
7'	ha]l ² -zi- <i>ia</i> -an-zi	[
8']an-na pí-an-zi[
9'] QA-TI	[

10']x QA-TI	[
-----	----------	---

II. Sütun

1' x
2' pa-
3' a-
4' x

Tercüme

I. Sütun

x+1
2' x <i>ziz</i> [<i>zuhi</i> kabı ⁵⁴
3']Tanrı'nın evi [
4'] veriler [
5'] yukarıya alırlar[

⁵³ 5' ZA]BAR^{LÚ}MUHALDIM *ša-pár*[:G. Torri-F. G. Barsacchi, *Hethitische Texte in Transkription*, KBo 12, (DBH 50) Wiesbaden 2018, s. 158.

⁵⁴ Özlem Sir Gavaz-Gülgüney Masalçı Şahin, "Boğazkale Arşivinden *hišuwu* Bayramını Konu Alan Yeni Bir Fragman (Bo 7850)", *Archivum Anatolicum*, 15, 2021, s. 177.

6']her kim onları alıp götürür[se
 7' ba]ğırırılar [
 8']verirler [
 9'] bitti [

10'] bitti [

Dini İçerikli Diğer Fragmanlar

9) Bo 7811 (CTH 470.617) Ritüel Fragmanı
 Envanter Numarası: Bo 7811
 Tablet Ölçüleri: 35x33 mm
 Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon

x+1' k]a-tar[
 2']SIG TÚG ku-ri-eš-[šar
 3']-ri-eš a-ú m[a²

Filolojik Yorum

2' TÚG kureššar- Ritüel metinlerinde sıkça geçen bu kumaş türü, kadınların başına örtüldüğü bilinmektedir. Serilerek, asılarak, bağlanarak kullanabilen bu kumaşın farklı renkleri olduğu kayıt altına alınmıştır.⁵⁵

10) Bo 7822 (CTH 530) Kült nesnelere veya festivallerin açıklamaları olmayan kült envanterlerinin parçaları

Bayram metinleri ve kült envanterleri birbirinden farklı iki metin türü olmasına rağmen birbirleriyle oldukça bağlantılıdır. Devlet kültü festival metinlerinde ele alınırken yerel yerleşimlerde bu daha çok kült envanterlerinde işlenmiştir. Kült envanterleri belirli bir zaman ve yerde bir kültün durumunu kült nesnelere, tapınaklar, adaklar ve bunların ikmalinden sorumlu kişiler, bayramlar, kült personeli, kült malzemesi ve tapınakların bakımı gibi pek çok açıdan ele alan belgelerdir. Belirli şehirler ve tanrılarla ilgili olarak kayıt alınır ve yukarıda bahsedilen bileşenlerden en az birini içerir.⁵⁶ Bu fragman da bir kült envanteri parçası olmalıdır.

⁵⁵ Bk. Hasan Tuncer, "Hititçe Çivi Yazılı Metinlerde TÚG₁kureššar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 39, S. 67, 2020, s. 53-70.

⁵⁶ Michele Cammarosano, *Hittite Local Cults*, Atlanta 2018, s. 14-15.

Envanter Numarası: Bo 7822
 Tablet Ölçüleri: 30x43x11 mm
 Tablet Rengi: Açık Kahverengi

Transliterasyon

x+1 ^{GI}]ŠBANŠUR [

2']-ia GIŠ [x-

3'] GEŠTIN I DUG *mar-nu*[-*wa-an*[?]

4' ^{DU}]G *ha-ni-iš-ša* [x

5'] x x x x [

Tercüme:

x+1 m]asa[

2']ve ağaçtan[

3' bir kap[?]] şarap, bir kap *marnu*[*wan* içkisi

4' bir[?]] *hanišša* kabı[

Filolojik Yorum

4' ^{DU}]G *ha-ni-iš-ša* : ^{DUG} *haneššar/hanešša-/haniša-* “Bir kap, kepeç”⁵⁷. Bu kap Coşkun’a göre kültte ikinci derecede öneme sahip, çok kullanılan bir tür “toplama kabı”dır⁵⁸.

11) Bo 7843 (CTH 458 Çağırma ritüellerinin parçaları)

Hititler, başlarına gelen kıtlık, kuraklık, hastalık, salgın, lanet gibi pek çok sorunun sebebini tanrıların tapınağı, şehri ya da ülkeyi terk etmesine bağlamışlardır. Tanrının öfkelerini ise majik bir kirlenme ile açıklamaya çalışmışlardır. Bu kirlilik için arındırma ritüelleri yapmanın yanı sıra tanrıyı çağırma ritüelleri de gerçekleştirmişlerdir.⁵⁹ Bo 7843 numaralı fragman da bu ritüellere ait parçalardandır.

Envanter Numarası: Bo 7843

Tablet Ölçüleri: 51x88x34 mm

Tablet Rengi: Açık Kiremit Rengi

⁵⁷ Ünal, 2007, s. 158.

⁵⁸ Yaşar Coşkun, *Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Seçme Kap İsimleri*, Ankara 1979, s. 57 vd.

⁵⁹ Esma Reyhan, “Hitit Arşivlerinde Kizzuwatna Kökenli ‘Tanrıları Çağırma Ritüelleri’”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 35, S. 60, 2016, s. 3.

Transliterasyon

x+1'] x- <i>hul-lu-</i> [
2'	x] <i>li-e</i>	[
<hr/>		
3'	<i>î]a GIM-an pâr-ku-u[š</i>	
4'] DINGIR ^{LIM} <i>zi-qa NÍ.TE-aš-ša</i> [
5'] <i>e-eš-du</i> [
<hr/>		
6'	EGIR- <i>an-d[a</i>]-x-x <i>da-a-i</i> [
7'	<i>nu</i>	[x]- <i>a-ya-kán</i>
8'	<i>n]u-u-ya-an</i>	[
9'] x	[

Tercüme

3'] temizlendiği zaman [
 4'] tanrı senin vücudun [
 5'] olsun. [

6' Sonrad[an.....] alır.[
 7' ve...[
 8'] ve o[

12) Bo 7867 (CTH 698 Halpa'nın Teşub ve Hepati'nin kültü)

Envanter Numarası: Bo 7867

Tablet Ölçüleri: 65x44x15 mm

Tablet Rengi: Açık Kiremit Rengi

Bazı tamamlamalar KUB 55.58+ Rs. 2? ve devamına göre yapılmıştır.⁶⁰

İki metnin birbiriyle dolaylı olarak bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Transliterasyon

x+1']- <i>zi</i>	[
2'	<i>h]u-i-šu d[a²</i>	
3'	DIN] GIR- <i>ma du-ha</i> [
4']- <i>ka-li-ia</i> x	[

⁶⁰ CTH tayini Ch.W. Steitler, 12.7.2019; Detlev Groddek, *Hethitische Texte in Transkription*, KUB 55 (DBH 4), Dresden 2002, s. 108; Ilse Wegner, *Hurritische Opferlisten aus hethitischen Festbeschreibungen. Teil II: Texte für Teššub, Hebat und weitere Gottheiten*, (ChS I/3-2) Roma 2002, s. 290.

5' *par-ši*-*ia še-ra-aš-ša-ḡn* [^{UZU}TI *hu-i-šu da-a-i*⁶¹
 6' *ši'-n*]*a-ap-ši pi-ra-a*[*n*
 7' EGIR-*ŠU-ma la-ha-an-ni*]⁶²-*uš ši-pa-an-t*[*i*] [

8' [*x-ia-an ga'-x-x ši-p*]*a-an-ti*²
 9']*x I-NA É DHe-pát* [
 10'] *ku-it-ki aš-x* [

11'] *i-e-eš* ^{MUNUS.MEŠ}*tap-ri-ta na-aš* [
 12']*x zi* [

Tercüme

3' Tan]rı [
 4' ...
 5' par]çalar. Üzerine [çiğ eti koyar
 6' *ši*]napši'nin önün[de
 7' Arkasından testiler]i suna[r]

8' [s]unar²
 9' Tanrıça Hepat'm evinde
 10' herhangi biri
 11'] *tapri* kadınları ve onlar [

Filolojik Yorum

9' ^D*He-pát*: Hurri tanrıçası. Hitit panteonunda baş tanrıça Arinna'nın Güneş Tanrıçası ile özdeşleştirilmiştir⁶³. Puduhepa'nın dua metninde şöyle geçmektedir.

KUB 21.27 (CTH 384)⁶⁴
 öy.I

3 ^DUTU ^{URU}TÚL-*na-za GAŠAN-IA KUR-e-aš hu-u-ma-an-da-aš*
 MUNUS.LUGAL-*aš*

⁶¹ Bu kısmın tamamlaması için bk. KUB 55.58 Rs. 2,3,5,9,11,13.

⁶² Tamamlama için bk. KUB 55.58 Rs. 2' ve 7'.; *I-NA DHebat* için bk. KUB 55.58 i 36'

⁶³ Ünal, 2007, s. 275; Rüster-Neu, *HZL*, 1989, s. 113.; Ayrıntılı bilgi için bk. Emanuel Laroche, "Recherches sur les noms des dieux hittites", *RHA* 7/46 (1946-1947), s. 47 vd.; Volkert Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, (HdO), Leiden 1994, s. 383 vd..

⁶⁴ Transliterasyon ve tercüme için bk. Sedat Erkut, "Hitit Çağının Önemli Kült Kenti Arinna'nın Yeri", *Sedat Alp'a Armagan*, H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel (ed.), Ankara 1992, s. 160.

4 nu-za-kán I-NA KUR^{URU} Ha-at-ti^{DUTU} URUTÚL-na ŠUM-an da-iš-ta
 5 nam-ma-ma-za ku-it KUR-e^{GIŠ} ERIN i-ia-at
 6 nu-za-kán Hé-pát ŠUM-an da-iš-ta
 7 am-mu-uq-ma-za^f Pu-du-hé-pa-aš an-na-al-li-iš GEMÉ-[K]A

3 Arinna'nın Güneş Tanrıçası, behiçem, Sen bütün ülkelerin kraliçesisin.
 4 Sen kendine Hatti Ülkesinde Arinna'nın Güneş Tanrıçası adını koydun.
 5 Ayrıca sedir ülkesinde kendine
 6 Hépat adını koydun.
 7 Ben Puduhepa ise eskiden beri senin hizmetkarımın.

Bu metin yerinden de anlaşılacağı üzere, Sedir ülkesi olarak adlandırılan Kizzuwatna Ülkesi'nde, Arinna'nın Güneş Tanrıçası, hurice ismiyle Hepat olarak karşımıza çıkmaktadır.

11^{MUNUS.MEŠ} tap-ri-ta : ^{MUNUS.MEŠ} taprita (MUNUS tapri-?) bir görevli.
 KUB 56.19 III3.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada Hititlerin başkenti Boğazkale'de bulunan devlet arşivine ait yayınlanmamış 12 adet tabletin ilk olarak dijital kopyaları yapılmış, daha sonra tabletlerin transliterasyon ve tercüme yapılmıştır. Ele aldığımız fragmanlar, genel olarak dini metinler gurubunda yer almaktadır. Bo 6497, Bo 6533, Bo 6551, Bo 6563, Bo 7820, Bo 7866 ve Bo 7874 nolu fragmanlar CTH 670'te Bayram ritüeli parçaları arasında sınıflandırılmıştır. Bo 7811 CTH 470'te sınıflandırılmış bir ritüel fragmanıdır. Bo 7822 CTH 530'da Kült envanter metnidir. Bo 7837, CTH 628, hišuwā- bayramına ait bir fragmandır. Bo 7843, CTH 458'de sınıflandırılmış bir çağırma ritüeli fragmanıdır. Bo 7867 ise CTH 698'de Halep'in Fırtına Tanrısı ve Hepat kültüne ait bir tablet parçasıdır. Bu tablet fragmanının KUB 55.58 ay. 2' vd ile paralel olduğu tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Alp, S., *Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels. Kultanlagen im Lichte der Keilschrifttexte. Neue Deutungen*, Ankara 1983.
- Alp, S., *Hitit Çağında Anadolu, Çiviyazılı ve Hiyeroğlif Yazılı Kaynaklar*, İstanbul 2000.
- Akdoğan, R., "Boğazköy'den Yayınlanmamış Bir Hititçe Tablet (Bo 3891) ve zintuhi-Kadınları", *Kubaba Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih Dergisi*, İzmir 2016, s. 53-63.

- Badali, E., *Strumenti musicali, musici e musica nella celebrazione delle feste ittite*, Heidelberg 1991.
- Cammarosano, M., *Hittite Local Cults*, Atlanta 2018.
- Carruba, O., *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wisurijanıza*, (StBoT 2) Wiesbaden 1966.
- Coşkun, Y., *Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Seçme Kap İsimleri [Einige ausgewählte Gefässbezeichnungen aus den Boğazköy-Texten]*, Ankara 1979.
- Czichon, R. M., “Zur Lage von Nerik”, *VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, A. Süel (ed.), Ankara 2010, s. 157-162.
- Czichon, R. M., “Oymaağaç Höyük/Nerik (?)”, *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu/Hittites: An Anatolian Empire*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), 2013, s. 298-310.
- Çilingir Cesur, S., *Hititlerde Ritüel ve Büyü*, İstanbul 2020.
- Dinçol, A. M.-Yakar, J., “Nerik Şehrinin Yeri Hakkında/The Theories on the Localization of Nerik”, *Belleten*, 38, 1974, s. 563-572/573-582.
- Dinçol, A. M., “Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi I*, Ankara 1982.
- Doğan Alparslan, M., “Hitit Dini ve Tanrıları”, *Hititolojiye Giriş*, M. Alparslan (ed.), İstanbul 2009, s. 119-127.
- Erkut, S., “Hitit Çağının Önemli Kült Kenti Arinna'nın Yeri [Lokalisierung der Arinna eines wichtigen Kultorts der Hethiter-Zeit]”, *Sedat Alp'a Armagan. Festschrift für Sedat Alp. Hittite and other Anatolian and Near Eastern studies in honor of Sedat Alp*, H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel (ed.), Ankara 1992, s. 159-165.
- Ertem, H., *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Faunası*, Ankara 1965.
- Ertem, H., *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası*, Ankara 1974.
- Friedrich, J., *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter. 1.-4. Lieferung*, Heidelberg 1952-1954. [Reprint with Ergänzungshefte (Friedrich J. 1957d; Friedrich J. 1961c; Friedrich J. 1966c): Heidelberg 1991].
- Forlanini, M., “The Central Provinces of Hatti: an Updating”, *Eothen*, 16, 2008, s. 145-188.
- Fuscagni, F., *Hethitische unveröffentlichte Texte aus den Jahren 1906-1912 in der Sekundärliteratur*, (HPMM 6) Wiesbaden 2007.
- García Trabazo, J. V.-Groddek, D., *Hethitische Texte in Transkription*, KUB 58, (DBH 18) Wiesbaden 2005.

- Giorgadze, G., “Chettskie spiski ženščin (The Hittite Lists of Woman /HT 2 + KBo 1131, KBo X 10/)", *Drevnjaja Anatolija*, 1985, s. 209-227.
- Gorny, R. L., “Zippalanda and Ankuwa: The Geography of Central Anatolia in the Second Millennium B. C Reviewed Work(s): Zippalanda: Ein Kultzentrum im Hethitischen Kleinasien by Maciej Popko”, *Journal of the American Oriental Society*, 117, 3, 1997, s. 549-557.
- Gorny, R. L., “Çaltepe- Daha and the *IŠTAR luliya*”, *Studies in Honour of Ahmet Ünal*, S. Erkut- Ö. Sir Gavaz (ed.), 2016, s. 245-266.
- Groddek, D., *Hethitische Texte in Transkription*, KUB 55, (DBH-P 4), Dresden 2002.
- Groddek, D., *Hethitische Texte in Transkription*, KBo 22, (DBH 24) Wiesbaden 2008.
- Gurney, O. R., “The Hittite Names of Kerkenes Dağ and Kuşaklı Höyük”, *AnSt*, 45, 1995, s. 69-71.
- Güterbock, H. G., “The North-Central Area of Hittite Anatolia”, *JNES*, 20, 1961, s. 85-97.
- Haas, V., *Der Kult von Nerik. Ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte*, Roma 1970.
- Haas V., *Geschichte der hethitischen Religion*, (HdO), Leiden 1994.
- Haas, V., “Die hethitische Religion”, *Die Hethiter und Ihr Reich: Das Volk der 1000 Götter*, Bonn, Stuttgart 2002, s. 102-111.
- HFR-Team, *hethiter.net/*: HFR-Basiscorpus (2021-12-31).
- Hoffner, H. A., *Alimenta Hethaeorum. Food Production in Hittite Asia Minor*, New Haven 1974.
- Karauğuz, G., *Hititler Dönemi 'nde Anadolu 'da Ekmek*, İstanbul 2006.
- Klinger, J., *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht*, Wiesbaden 1996.
- Laroche, E., “Recherches sur les noms des dieux hittites”, *RHA* 7/46 (1946-1947), s. 7-139.
- Martino, S. de, “Il Lessico Musicale Ittita II GIŠ D INANNA= cetra”, *Orient Antiquus*, Vol. 26 Fas. 3-4, Roma, (1987), s. 171-185.
- Martino, S. de, “Din ve Mitoloji”, *Hititler. Bir Anadolu İmparatorluğu*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), İstanbul 2013, s. 203-218.
- Masalıcı Şahin, G., “Hititçe Metinlerde Geçen Bazı Yerel Şarkıcılar Üzerine”, *Archivum Anatolicum*, 13/1, 2019, s. 83-100.
- Masalıcı Şahin, G., *Hititlerde Müzik, Müzik Aletleri ve Müzisyenler*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2020.

- Mazzoni, S.-D'Agostino, A.-Orsi, V., "Survey of the archaeological landscape of Uşaklı / Kuşaklı Höyük (Yozgat)", *Anatolica*, 36, 2010, s. 111-163.
- Mazzoni, S.-Pecchioli Daddi, F. (ed.), *The Uşaklı Höyük Survey Project (2008-2012). A Final Report*, (StudAs 10) Firenze 2015.
- Monte G. F. del-Tischler, J., *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*, (RGTC 6; TAVO Beihefte B 7) Wiesbaden 1978.
- Monte, G. F. del, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte. Supplement*, (RGTC 6/2; TAVO Beihefte B 7/6) Wiesbaden 1992.
- Nakamura, M., *Das hethitische nuntarriyaşa-Fest*, Leiden 2002.
- Pecchioli Daddi, F., *Mestieri Professioni E Dignità Nell'Anatolia Ittita*, Roma: Edizioni dell'Ateneo, 1982.
- Popko, M., *Zippalanda. Ein Kultzentrum im hethitischen Kleinasien*, Heidelberg 1994.
- Puhvel, J., *Hittite Etimological Dictionary Vol. 4 Words beginning with K*, Berlin, New York 1997.
- Reyhan, E., "Hititlerde Toprak Tahsisi", *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, (Çorum, 16-22 Eylül 1996), Ankara 1998, s. 481-490.
- Reyhan, E., "Hitit Kültür Dünyasında Bayram Ritüelleri", *Turkish Studies*, 11/16, 2016, s. 89-114.
- Reyhan, E., "Hitit Arşivlerinde Kizzuwatna Kökenli 'Tanrıları Çağırma Ritüelleri'", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 35, S. 60, 2016, s. 1-38.
- Roszkowska-Mutschler, H., *Hethitische Texte in Transkription*. KBo 45, (DBH 16) Dresden 2005.
- Rüster, C.- Neu, E., *Hethitischen Zeichenlexikon: Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, Wiesbaden: Otto Harrasowitz, 1989.
- Savaş, Ö. S., *Çiviyazılı Belgeler Işığında Anadolu'da (I.Ö. 2. Binyılda) Madencilik ve Maden Kullanımı*, Ankara 2006.
- Schwemer, D. "Tanrılar Kültü, Büyü Ritüeli ve Ölülerin Bakımı", *Hititler. Bir Anadolu İmparatorluğu*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), İstanbul 2013, s. 432-449.
- Schuol, M., *Hethitische Kultmusik: eine Untersuchung der Instrumental- und Vokalmusik anhand hethitischer Ritualtexte und von archäologischen Zeugnissen. Orient-Archäologie 14*, Rahden/Westf. 2004.
- Schuler, E. von, *Die Kaşkäer. Ein Beitrag zur Ethnographie des alten Kleinasien*, Berlin 1965.

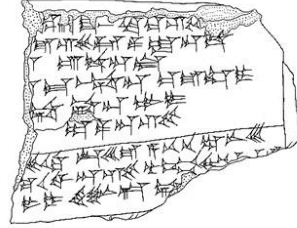
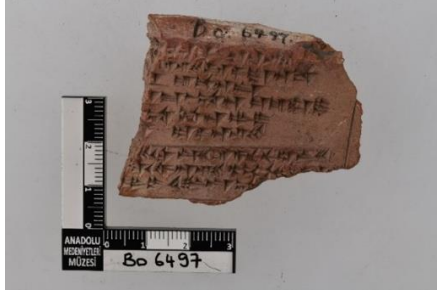
- Seeher, J., "Hitit Mimarlığı", *Hititler. Bir Anadolu İmparatorluğu*, M. Doğan Alparslan-M. Alparslan (ed.), İstanbul 2013, s. 314-337.
- Singer, I., *The Hittite KILAM Festival*, (StBoT 27), Wiesbaden 1983.
- Sir Gavaz, Ö., *Hitit Krallarının Kült Gezileri, Ayinler, Ziyaret Merkezleri, Yollar ve Lokalizasyonla İlgili Yeni Gözlemler*, Çorum 2012.
- Sir Gavaz, Ö.-Masalcı Şahin, G., "Boğazkale Arşivinden hişuwa Bayramını Konu Alan Yeni Bir Fragman (Bo 7850)", *Archivum Anatolicum*, 15/1, 2021, s. 171-192.
- Soysal, O., *Hattischer Wortschatz in hethitischer Textüberlieferung*, (Handbook of Oriental Studies. Section 1 The Near and Middle East, Volume: 74) Leiden, Boston 2004.
- Summers, G. D.-Summers, F., "The Kale at Kerkenes Dağ: An Iron Age Capital in Central Anatolia", *Cities and Citadels in Turkey: From the Iron Age to the Seljuks*, Scott Redford and Nina Ergin (ed). *Ancient Near Eastern Studies, Supplement 40*. Leuven 2013, s. 137-159.
- Torri, G.-Barsacchi, F. G., *Hethitische Texte in Transkription - KBo 12, (DBH 50)* Wiesbaden 2018, s. 158.
- Tuncer, H., "Hititçe Çivi Yazılı Metinlerde ^{TÜG}kureššar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 39, S. 67, 2020, s. 53-70.
- Ünal, A., *Ḫattušili III. Teil 1: Ḫattušili bis zu seiner Thronbesteigung*, Heidelberg, 1974.
- Ünal, A., *Multilinguales Handwörterbuch des Hethitischen/A Concise Multilingual Hittite Dictionary/Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü*, Hamburg 2007.
- Ünal, A., "Eski Anadolu ve Hitit Dinleri", *Aktüel Arkeoloji*, S. 31, İstanbul 2013, s. 97-113.
- Ünal, A., *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük. Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luvicesi, Çivi Yazısı Luvicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle*, Ankara 2016.
- Ünal, A., *Hititlerde ve Eski Anadolu Toplumlarında Din, Devlet, Halk ve Eğlence, Müzik, Dans, Spor, Akrobasi, Sirk ve Gladyatör Oyunları*, Ankara 2016b.
- Wegner, Ilse, *Hurritische Opferlisten aus hethitischen Festbeschreibungen, Teil 1: Texte für ISTAR-Sa(w)uska (ChS 1/3/1)*, Roma 1995.
- Wegner, I., *Hurritische Opferlisten aus hethitischen Festbeschreibungen. Teil II: Texte für Teššub, Hebat und weitere Gottheiten*, (ChS I/3-2) Roma 2002.

Kısaltmalar

- bk. Bakınız.
- Bo Inventarnummern von Tontafeln aus Boğazköy

- CAD P *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Chicago 2005
- CHD P Güterbock-Hoffner, *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Volume P, Chicago 1997.
- CHD Š/1 H. G. Güterbock, H. A. Hoffner ve Theo P. J. van den Hout, *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Volume Š/1, Chicago 2002.
- CTH Laroche, *Catalogue des textes hittites*, Paris 1971. Košak A.-Müller G.G.W, hethiter.net/: Catalog (2015-0804).
- d.n. Dipnot
- HED Puhvel, Jaan, *Hethitische Etymological Dictionary*, Berlin/New York/Amsterdam 1984 vd.
- HEG Tischler Johann, *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Innsbruck 1977 vd.
- HFR Das Corpus der hethitischen Festrutuale Staatliche Verwaltung des Kultwesens im spätbronzezeitlichen Anatolien
- HHW Tischler, Johann, *Hethitisches Handwörterbuch, Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*, Innsbruck 2001.
- HPM Hethitologie Portal Mainz (<https://www.hethport.uni-wuerzburg.de>)
- HWHT Soysal, Oğuz, *Hattischer Wortschatz in hethitischer Textüberlieferung*, (Handbook of Oriental Studies. Section 1 The Near and Middle East, Volume: 74) Leiden, Boston 2004.
- KBo *Keilschrifttexte aus Boghazköi*, Leipzig, Berlin 1916 vd.
- KUB *Keilschrifturkunden aus Boghazköi*, Berlin 1921 vd.
- Krş. Karşılaştırınız
- RGTC *Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes* (Wiesbaden) 1977 vd.
- RGTC 4 Khaled Nashef. *Die Orts- und Gewässernamen der Altassyrischen Zeit*, Wiesbaden 1991
- RGTC 6 del Monte, Giuseppe F.-Tischler, Johann, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*, Wiesbaden 1978.
- RGTC 6/2 del Monte, Giuseppe F., *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte. Supplement*, Wiesbaden 1992.

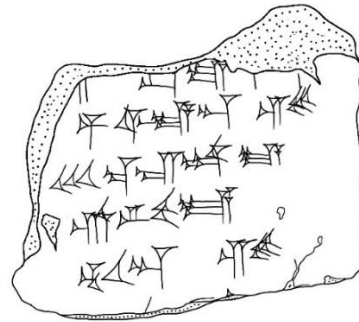
Tablet Fotoğrafları ve Çizimleri

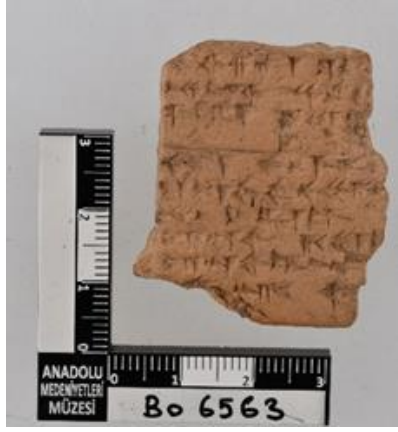
Bo 6497 nolu tablet fragmanının fotoğrafı ve çizimi

Bo 6533 nolu tablet fragmanının fotoğrafı ve çizimi

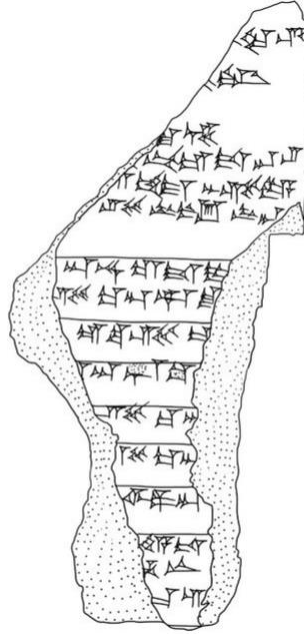
Bo 6551 nolu tablet fragmanının fotoğrafı ve çizimi

Bo 6563 nolu tablet fragmanının fotoğrafı ve çizimi

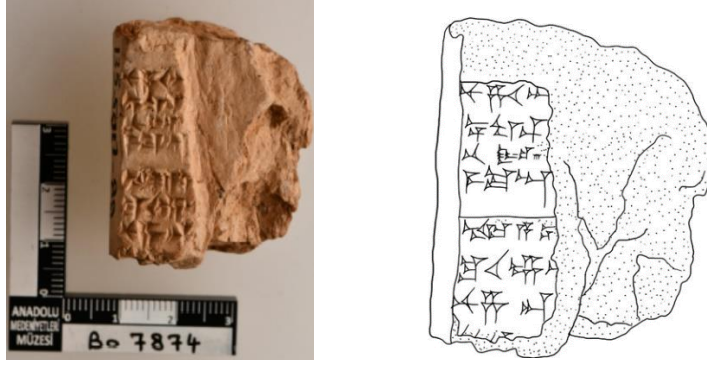
Bo 7820 nolu tablet fragmanının fotoğraf ve çizimi

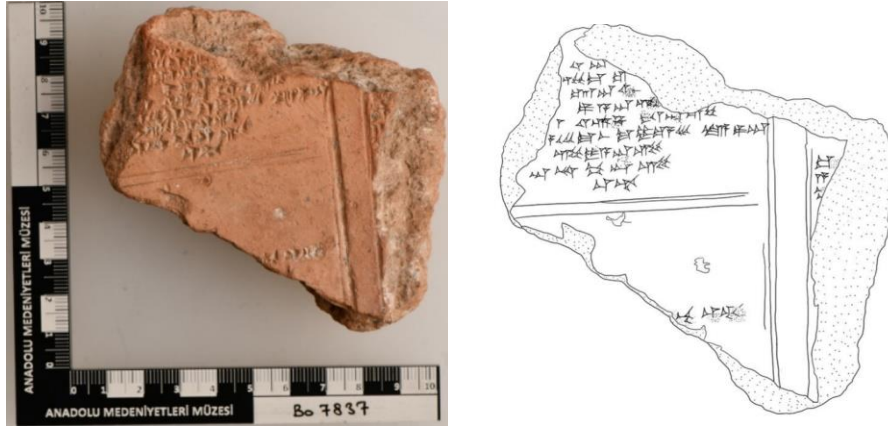
Bo 7866 nolu tablet fragmanının fotoğraf ve çizimi

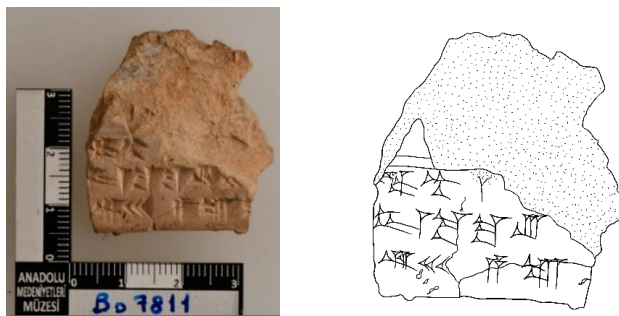
Bo 7874 nolu tablet fragmanının önyüz fotoğraf ve çizimi

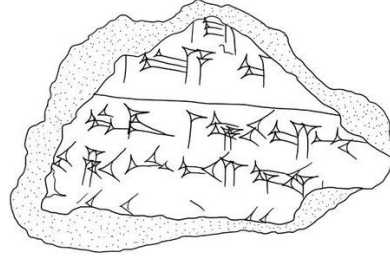
Bo 7874 nolu tablet fragmanının arkayüz fotoğraf ve çizimi

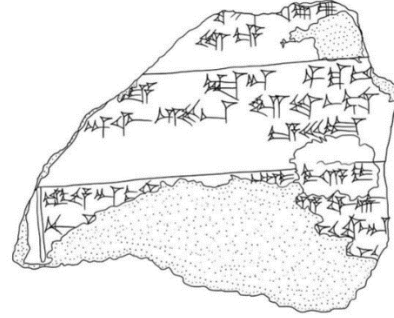
Bo 7837 nolu tablet fragmanının fotoğraf ve çizimi

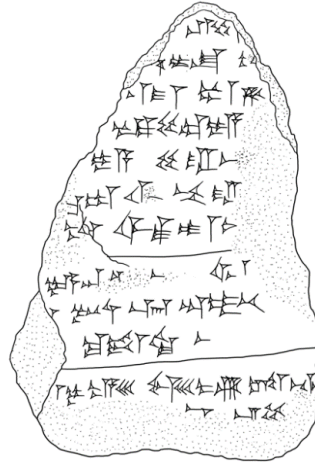
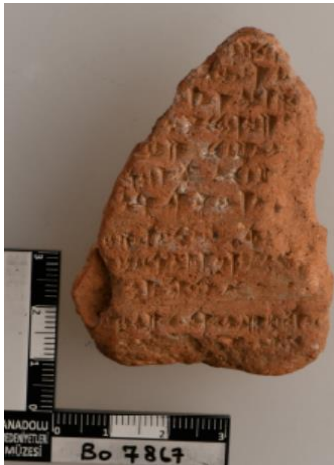
Bo 7811 nolu tablet fragmanının fotoğraf ve çizimi

Bo 7822 nolu tablet fragmanının fotoğraf ve çizimi

Bo 7843 nolu tablet fragmanının fotoğraf ve çizimi

Bo 7867 nolu tablet fragmanının fotoğraf ve çizimi